

ढकारी राजपत्र

ढकारी गाउँपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड ८ संख्या १० मिति २०८१ असार १९ गते

भाग १

ढकारी गाउँपालिकाको सूचना

यस ढकारी गाउँपालिकाको राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि २०८१ बमोजिम सर्वसाधारण जनताको जानकारीका लागि यो ऐन प्रकाशन गरिएको छ;

संवत् २०८१ ऐन नं. १०

स्थानीय शिक्षा ऐन, २०८१

प्रस्तावना: देश विकासको लागि सबै बालबालिकाहरूका लागि गुणस्तरीय शिक्षा र युवाको जीवन पर्यन्त सिकाईद्वारा यस क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने दक्ष, योग्य, सीपयुक्त उत्पादनमुलक,

जनहितका लागि स्थानीय, राष्ट्रिय र विश्वब्यापी आवश्यकतामा आधारित प्रतिस्पर्धी, आत्मानिर्भर, समृद्ध र सभ्य समाज निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति उत्पादन गर्न तथा सत्प्रतिशत बालबालिकाहरुको शिक्षालाई सर्वसुलभ, गुणस्तरीय, व्यवसायिक तथा समय सापेक्ष बनाउदै संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक समाजवाद उन्मुख समाज निर्माण प्रति प्रतिबद्ध व्यवस्था अनुकूल सर्वसाधारण जनताको सदाचार, शिष्टाचार, सदभाव र नैतिकता कायम राख्न परिवर्तित सन्दर्भमा यस गाउँपालिकाको आधारभुत तथा माध्यमिक स्तरको शिक्षालाई ब्यबस्थित र विकास गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको धारा ५७, को उपधारा ४ तथा अनुसुची ८ अन्तर्गत आधारभुत तथा माध्यमिक शिक्षाको अधिकारलाई कार्यान्वयन गर्न संविधानको धारा २२६ बमोजिम ढकारी गाउँ सभाले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम “स्थानीय शिक्षा ऐन २०८१” रहेको छ।

(२) यो ऐन स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भए पश्चात ढकारी गाउँपालिकामा लागू

२. परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा;

(क) “अनुमति” भन्नाले नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाले स्थायी स्वीकृति प्रदान गरिनसकेको कुनै तोकिएको ठाउँ वा क्षेत्रमा विद्यालय खोल्न वा कक्षा थप गर्न दिएको अस्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।

(ख) “अभिभावक” भन्नाले विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीको बाबु, आमा, बाजे, बजे वा त्यस्ता अभिभावक नभएमा विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई संरक्षण गर्ने व्यक्तिहरू मध्येवाट विद्यालयको अभिलेखमा जनिएको व्यक्तिलाई जनाउँछ ।

(ग) “आधारभूत शिक्षा” भन्नाले प्रारम्भिक बाल शिक्षा देखि कक्षा आठ सम्म दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ।

(घ) “कर्मचारी” भन्नाले सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक बाहेकका अन्य कर्मचारी सम्झनु पर्छ।

(ङ) “गाउँपालिका” भन्नाले ढकारी गाउँपालिका सम्झनुपर्छ।

(च) “तोकिएको” वा “तोकिएबमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम, कार्यविधि, निर्देशिकामा तोकिएको वा तोकिएबमोजिम सम्झनु पर्छ।

(छ) “प्रारम्भिक बाल शिक्षा” भन्नाले चार वर्ष उमेर पुरा भएका बालबालिकालाई दिइने एक

वर्षको प्रारम्भिक बाल शिक्षा सम्झनु पर्छ।

(ज) “प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा” भन्नाले प्राविधिक ज्ञान सीप तथा विषयवस्तुको सिकाई गरी प्रविधि र व्यवसायको शिक्षा प्रदान गर्न कक्षा नौ देखि कक्षा बाह्र सम्म अध्यापन गराइने शिक्षालाई सम्झनु पर्छ।

(झ) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्झनु पर्दछ।

(ञ) “माध्यमिक शिक्षा” भन्नाले कक्षा नौदेखि कक्षा बाह्रसम्म दिइने शिक्षा सम्झनुपर्छ।

(ट) “विशेष शिक्षा” भन्नाले दृष्टिविहिन, बहिरा, अटिज्म

बौद्धिक अपाङ्गता, सुस्तश्रवण वा अति अशक्त शारीरिक अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई छुट्टै समूहमा राखी दिइने शिक्षा सम्झनु पर्छ।

(ठ) “शिक्षक” भन्नाले विद्यालयको अध्यापक सम्झनु पर्छ र सो शब्दले प्रधानाध्यापक समेतलाई जनाउँछ।

(ड) “समावेशी शिक्षा” भन्नाले दृष्टिविहिन, न्यून दृष्टियुक्त बहिरा, सुस्त श्रवण, अटिज्म बौद्धिक, शारीरिक वा अन्य अपाङ्गता भएका बालबालिकालाई नियमित शैक्षिक पद्धतिको अधिनमा रही दिइने शिक्षा र सामाजिक, आर्थिक वा भौगोलिक कारणले पछाडि पारिएका व्यक्तिलाई

विभेद रहित वातावरणमा दिइने
शिक्षा सम्झनु पर्छ।

(ढ) “समिति” भन्नाले गाउँ शिक्षा
समितिलाई सम्झनु पर्छ।

(ण) “सामुदायिक विद्यालय” भन्नाले
समुदायको पहलमा स्थापना
गरिएको नाफा नकमाउने
प्रकृतिको नेपाल सरकार, प्रदेश
सरकार र ढकारी
गाउँपालिकाबाट नियमित
रूपमा अनुदान पाउने गरी
अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त
विद्यालय सम्झनुपर्छ।

(त) “संस्थागत विद्यालय” भन्नाले
निजी पहल र लगानीमा
स्थापना गरिएका नेपाल
सरकार, प्रदेश र स्थानीय
सरकारबाट नियमित रूपमा
अनुदान नपाउने गरी अनुमति

वा स्वीकृति प्राप्त विद्यालय
सम्झनु पर्छ।

(थ) “संघीय शिक्षा ऐन” भन्नाले
संघीय संसदले बनाएको शिक्षा
ऐन संझनु पर्दछ।

(द) “स्थायी आवासीय अनुमति”
भन्नाले विदेशी मुलुकले कुनै
शर्त तोकी वा सो मुलुकमा
स्थायी रूपमा बसोबास गर्न
पाउने गरी नेपाली नागरिकलाई
उपलब्ध गराएको डाइभर्सिटी
इमिग्रेन्ट भिसा (डि.भी.),
परमानेन्ट रेजिडेन्ट भिसा
(पी.आर.) वा ग्रीन कार्ड
सम्झनु पर्छ र सो शब्दले
नेपाली नागरिकलाई विदेशमा
स्थायी रूपमा बसोबास गर्न
दिइएको जुनसुकै नामको

स्थायी आवासीय अनुमति
समेतलाई जनाउँछ।

(घ) “शिक्षा अधिकृत” भन्नाले
गाउँपालिकाको शिक्षा
विभाग-शाखा प्रमुखलाई सम्झनु
पर्दछ।

(न) “शैक्षिक गुठी” भन्नाले विद्यालय
सञ्चालन गर्नको लागि कुनै
व्यक्तिले नाफा नलिने उद्देश्यले
स्थापना गरेको सार्वजनिक वा
निजी गुठी सम्झनु पर्छ।

परिच्छेद—२

शिक्षाको प्रकार, विद्यालयको वर्गीकरण, अनुमति, स्वीकृति,

समायोजन तथा नियमन

३. माध्यमिक शिक्षाको प्रकार: माध्यमिक शिक्षा
देहायबमोजिम हुनेछ।

(क) साधारण माध्यमिक शिक्षा,

(ख) संस्कृत माध्यमिक शिक्षा र

(ग) प्राविधिक तथा व्यावसायिक
माध्यमिक शिक्षा।

४. विद्यालयको अनुमति, स्वीकृति, बर्गिकरण र समयोजन:
विद्यालयको अनुमति, स्वीकृति, बर्गिकरण र समयोजन
तोकिएबमोजिम हुनेछ।

५. शिक्षाको माध्यम: (१) विद्यालयमा शिक्षाको माध्यम
नेपाली भाषा, अंग्रेजी दुबै भाषा हुनेछ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको
भए तापनि देहायको अवस्थामा विद्यालयमा शिक्षाको
माध्यम देहायबमोजिम हुन सक्नेछ;

(क) आधारभूत तहको शिक्षा
मातृभाषामा दिन सकिनेछ,

(ख) गैर नेपाली नागरिकले
गाउँपालिका अन्तर्गतका
विद्यालयमा अध्ययन गर्दा
अनिवार्य नेपाली विषयको सट्टा
अन्य कुनै भाषाको विषय
अध्ययन गर्न सक्नेछ,

(ग) भाषा विषयमा अध्ययन गराउँदा शिक्षाको माध्यम सोही भाषा हुनेछ र

(घ) नेपाली मौलिक कला, संस्कृति, सभ्यता, सामाजिक रहनसहन समेटिएका सामाजिक अध्ययनका विषयहरू भने नेपाली भाषाको माध्यमबाट अध्यापन गराउनु पर्नेछ ।

(३) विशेष शिक्षा, समावेशी शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, निरन्तर शिक्षा, दूर शिक्षा तथा खुला शिक्षा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

(४) विद्यालय संचालन गर्न तोकिएबमोजिमको आधारमा अनुमति लिई सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

(५) गाउँपालिकाले प्रारम्भिक बाल शिक्षाको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि तोकिएबमोजिम थप व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(६) गाउँपालिकाले तोकिएबमोजिम सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(७) गाउँपालिकाले तोकिएबमोजिमको आधारमा विद्यालय सार्न, गाँभन, नाम परिवर्तन गर्न वा बन्द गर्न वा कक्षा थप गर्न सक्नेछ।

६. गाउँ शिक्षा समिति सम्बन्धी व्यवस्था: (१)

गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरूको रेखदेख, समन्वय र व्यवस्थापन गर्ने कामको लागि देहाय बमोजिमको गाउँ शिक्षा समिति रहनेछ:-

(क) गाउँपालिका अध्यक्ष -अध्यक्ष

(ख) गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत -सदस्य

(ग) गाउँ कार्यपालिकाले तोकेको शिक्षा हेर्ने विषयगत समितिको संयोजक -सदस्य

(घ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरू मध्येबाट गाउँ

कार्यपालिकाले मनोनित गरेको
एक जना -सदस्य

(ड) समाजसेवी, शिक्षा प्रेमी, वा
चन्दादाताहरू मध्येबाट गाउँ
कार्यपालिकाबाट मनोनित
कम्तीमा एकजना महिला र
एक दलित सहित दुई जना -
सदस्य

(च) आधारभुत, माध्यमिक तह
समेट्ने गरी विद्यालयका
शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकहरू
मध्येबाट गाउँ कार्यपालिकाले
मनोनित गरेको एक जना
महिला सहित दुई जना -
सदस्य

(छ) गाउँपालिका स्थित विशेष
शिक्षा, समावेशी शिक्षा वा स्रोत
कक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालय
वा अपाङ्गता सम्बन्धी शिक्षण

संस्थाबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी
गाउँ शिक्षा समिति गाउँ शिक्षा
समितिले मनोनित गरेको
अपाङ्गता भएका व्यक्ति एक
जना -सदस्य

(ज) गाउँपालिका क्षेत्रको नेपाल
शिक्षक महासंघका
अध्यक्ष/प्रतिनिधि एक जना -
सदस्य

(झ) गाउँपालिका भित्रका सेवा
निवृत्त शिक्षक मध्येबाट
गाउँपालिकाले मनोनित एक
जना -सदस्य

(ञ) गाउँपालिका भित्र कार्यरत
विद्यालय निरीक्षक मध्ये
गाउँपालिकाले मनोनित एक
जना -सदस्य

(ट) गाउँपालिकाको शिक्षा शाखा
प्रमुख -सदस्य सचिव

(२) समितिका मनोनित सदस्यको कार्यकाल ३ वर्षको हुनेछ।

(३) आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञहरुलाई आमन्त्रण गर्न सक्नेछ।

(४) उपदफा (१) अनुसार मनोनित सदस्यले र अन्य सदस्यले आफ्नो पदीय आचरण पूरा नगरेमा गाउँ कार्यपालिकाले जुनसुकै समयमा पनि हटाउन सक्नेछ।

तर, त्यसरी हटाउन वा वर्खास्त गर्नु अघि मुनासिब माफिकको स्पष्टिकरणको मौकावाट वञ्चित गरिने छैन।

७. गाउँ शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: गाउँ शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायवमोजिम हुनेछ:

(क) आफ्नो कार्य क्षेत्र भित्रको शैक्षिक योजना तयार गर्ने,

(ख) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र विद्यालय सञ्चालनका लागि अनुमति, स्वीकृति, विद्यालय

सार्ने, गाँभने, कक्षा थप्ने र
घटाउने सम्बन्धमा
गाउँपालिकालाई आवश्यक राय
प्रदान गर्ने,

(ग) विद्यालयहरूलाई आर्थिक
अनुदान सम्बन्धी आवश्यक
स्रोतको खोजी गर्ने,

(घ) आफ्नो क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने
परीक्षालाई मर्यादित र भयरहित
बनाउन सहयोग गर्ने,

(ङ) विद्यालयहरूको लेखा
परीक्षकको नियुक्ति र
पारीश्रमिक तोक्ने,

(च) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र स्थापना
भएका आफ्नो स्रोतमा सञ्चालित
सामुदायिक विद्यालयहरूको
शिक्षक, कर्मचारी, दरबन्दी,
सेवा, सुविधा र शर्तहरू स्वीकृत
गर्ने,

- (छ) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरुक र सजग बनाउने,
- (ज) विद्यालयको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने,
- (झ) अभिभावक, कर्मचारी र शिक्षक बीच विवाद भएमा त्यसको समाधान गर्ने,
- (ञ) शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्ने सूचक विकास गर्ने र प्रगति मूल्यांकन गर्ने तदनुसार अपेक्षित गुणस्तर कायम भएका विद्यालयलाई पुरस्कृत गर्ने, नभएकालाई सघाउने तथा लगातार तीन वर्षसम्म राम्रो नतिजा नल्याउनेलाई नसियत दिने,

- (ट) विद्यालयहरूलाई सामाजिक परीक्षण गर्न लगाउने,
- (ठ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने,
- (ड) विद्यालयको सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने गराउने,
- (ढ) शैक्षिक गुठीसँग गर्ने सम्झौताका शर्तहरू निर्धारण गर्ने,
- (ण) शैक्षिक संस्था र शिक्षासंग आवद्ध शिक्षक कर्मचारीहरूलाई कामको आधारमा आवश्यक प्रोत्साहन, नसियत, दण्ड, कारवाही गर्ने गराउने,
- (त) विशेषज्ञहरूको छनौट गरी ठेगाना, फोन, इमेल भएको सम्पर्क सहितको सूची प्रकाशन गर्ने,

- (थ) संस्थागत विद्यालय संचालनको मापदण्ड बनाउने, संचालनको स्वीकृति र अनुमतिको लागि गाउँपालिकालाई आवश्यक राय सुझाव प्रदान गर्ने,
- (द) विद्यालयको नक्सांकन गरी विद्यालय गाँभ्ने, सार्ने नाम परिवर्तन गर्ने, तह र कक्षा थप गर्ने वा कक्षा घटाउने नीति, मापदण्ड तर्जुमा गरी गाउँपालिकामा पेश गर्ने,
- (ध) विद्यालयमा विषयगत शिक्षक दरवन्दी मिलान गर्ने तथा शिक्षक कर्मचारीहरुको सरुवाको सिफारिस तथा आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने,
- (न) अनौचारिक शिक्षा संचालन, सामुदयिक सिकाई केन्द्र

स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी
नीति तर्जुमा गर्ने,

(प) आवश्यकता अनुसार दिवा
खाजा व्यवस्थापन गर्ने,

(फ) विद्यालय बाहिर रहेका
बालबालिका पहिचान गरी
सबैका लागि शिक्षा सुनिश्चित
हुने प्रबन्ध गर्ने,

(ब) विद्यालयमा पठनपाठनको
अधिकतम् प्रबन्ध हुने गरी
शैक्षिक क्यालेण्डर बनाई लागु
गर्ने गराउने,

(भ) शिक्षक तालिम नीति तर्जुमा
गरी लागु गर्ने,

(म) गाउँ कार्यपालिकालाई शैक्षिक
विकासका लागि आवश्यक
सुझाव तथा परामर्श दिने,

(य) विद्यालयहरूलाई सक्षमतामा
अधारित अनुदान दिने वा

अनुदान दिन सम्बन्धित
निकायमा सिफारिस गर्ने,

(र) विद्यालयका शिक्षक तथा
कर्मचारीलाई आवश्यक परेमा
प्रोत्साहन सहित स्वेच्छिक
अवकासको प्रवन्ध गर्ने,

(ल) गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका
सामुदायिक विद्यालयहरु बीच
स्वस्थ प्रतिस्पर्धा गराई
विद्यार्थीहरुको चौतर्फी
विकासका लागि अतिरिक्त
कृयाकलाप सञ्चालन गर्ने,

(व) गाउँपालिका स्तरमा स्थानीय
पाठ्यक्रम निर्माणका लागि
आवश्यक व्यवस्था गर्ने र

(श) तोकिए बमोजिमका अन्य
कार्यहरु गर्ने।

८. शिक्षा शाखा प्रमुखको काम कर्तव्य र अधिकार: शिक्षा
शाखा प्रमुखको काम, कर्तव्य र अधिकार
देहायबमोजिम हुनेछन्।

- (क) गाउँ स्तरीय शिक्षा योजना तर्जुमा गरी गाउँ कार्यपालिकामा पेश गर्ने, गराउने,
- (ख) गाउँपालिका तथा गाउँ शिक्षा समितिबाट शिक्षा तथा शैक्षिक विकासका लागि पारित नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने तथा प्राप्त निर्देशन पालना गर्ने,
- (ग) विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरुको अनुगमन तथा सुरिवेक्षण गर्ने, गराउने,
- (घ) गाउँ कार्यपालिका, गाउँ शिक्षा समिति र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई शैक्षिक विकासका लागि आवश्यक सुझाव तथा परामर्श दिने,

- (ड) शिक्षकहरूको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने र तदनुसार पुरस्कार तथा दण्डको लागि स्थानीय सरकारमा सिफरिस गर्ने,
- (च) गाउँ शिक्षा समितिको सदस्य सचिवको भूमिका निर्वाह गर्ने, र
- (छ) शिक्षा शाखा प्रमुखको काम कर्तव्य र अधिकार तोकि एबमोजिम हुनेछ।

९. वडा शिक्षा समिति सम्बन्धी व्यवस्था: वडा स्तरमा देहायबमोजिमको वडा शिक्षा समिति गठन गर्न सकिने छ:

- (क) सम्बन्धित वडाको वडाध्यक्ष - अध्यक्ष
- (ख) वडा समितिका सदस्यहरू मध्ये वडा समितिले तोकेको (एक जना) -सदस्य

- (ग) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरू मध्ये वडा समितिले मनोनित गरेको (एक जना) - सदस्य
- (घ) माध्यमिक तह र आधारभूत तहका विद्यालयका शिक्षक तथा प्रधानाध्यापक मध्येबाट गाउँ शिक्षा समितिले तोकेको (एकजना महिला सहित दुई जना) -सदस्य
- (ङ) सम्बन्धित वडा भित्रका शिक्षाप्रेमीहरू मध्येबाट वडा समितिले तोकेको दलित, महिला र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू मध्येबाट (तीन जना) -सदस्य
- (च) वडा शिक्षक महासंघ अध्यक्ष/प्रतिनिधि (एकजना) — सदस्य

(छ) सम्बन्धित वडाका वडा सचिव
-सदस्य

(ज) वडाको उच्चतम् विद्यालयको
प्रधानाध्यापक -सदस्य सचिव

१०. वडा शिक्षा समितिको काम कर्तव्य र अधिकार: वडा शिक्षा समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय वमोजिम हुनेछः

(क) आफ्नो वडाको शैक्षिक योजना तयार गर्ने,

(ख) आफ्नो क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने परीक्षालाई मर्यादित र भयरहित बनाउन सहयोग गर्ने,

(ग) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरुक र सजग बनाउने,

- (घ) विद्यालयको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने,
- (ङ) सम्बन्धित वडा भित्रका अभिभावक कर्मचारी, र शिक्षक बीच विवाद भएमा त्यसको समाधान गर्ने,
- (च) विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्न आवश्यक सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने गराउने,
- (छ) नक्सांकनको आधारमा विद्यालय गाँभने, सार्ने नाम परिवर्तन गर्ने, तहःकक्षा थपघट गर्न गाउँ शिक्षा समितिमा सिफारिस गर्ने,
- (ज) वडाको शैक्षिक अभिवृद्धिका लागि आवश्यक कार्यहरू गर्ने,

- (झ) वडा शिक्षा समितिले आफ्नो बैठक सञ्चालन तथा कार्यविधि आफैले निर्धारण गर्नेछ।
- (ञ) प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र सञ्चालन गर्न सिफारिस गर्ने,
- (ट) गाउँ शिक्षा समितिले तोके बमोजिम अन्य कार्य गर्ने र
- (ठ) वडा स्तरको शैक्षिक तथ्यांक अध्यावधिक गर्ने।

११. विद्यालय व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी ब्यवस्था: (१) सामुदायिक विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नको लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछ:-

- (क) तल उल्लिखित खण्ड (ख), (ड) र (च) ले यसै खण्डको (ख) मध्येबाट छानेको व्यक्ति -अध्यक्ष

- (ख) अभिभावकले आफूहरू मध्येबाट छानी पठाएका कम्तीमा एक जना महिला एक जना दलित सहित (पाँच जना) -सदस्य
- (ग) विद्यालय रहेको सम्बन्धित वडाका जनप्रतिनिधिहरू मध्येबाट सो वडा समितिले मनोनयन गरेको एकजना - सदस्य
- (घ) विद्यालयका संस्थापक, स्थानीय बुद्धिजिवी, शिक्षाप्रेमी, विद्यालयलाई निरन्तर उल्लेख्य सहयोग गरेका व्यक्तिहरू मध्येबाट विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनीत गरेको (एकजना महिला सहित दुईजना) -सदस्य

(ड) शिक्षकहरुले आफूमध्येबाट चयन गरी पठाएको शिक्षक प्रतिनिधि (एकजना) -सदस्य

(च) विद्यालयको प्रधानाध्यापक - सदस्य -सचिव

(२) विद्यालय स्तरीय बालक्लबले सिफारिस गरेको माथिल्लो कक्षाको छात्रा र छात्र मध्ये एक जना बालबालिका प्रतिनिधिलाई आमन्त्रित सदस्यका रूपमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठमा अनिवार्य सहभागी गराउनु पर्नेछ।

(३) गाउँ शिक्षा समितिको बैठकमा सम्बन्धित क्षेत्रको विद्यालय निरीक्षकलाई परिवेक्षकको रूपमा भाग लिन पाउनेछन्।

(४) सम्बन्धित विद्यालयको शिक्षक अभिभावक संघको अध्यक्षलाई विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठकमा अनिवार्य रूपमा आमन्त्रण गर्नु पर्नेछ।

(५) विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्ने विद्यालयको व्यवस्थापन समितिमा कम्तीमा पचास प्रतिशत

सदस्यहरू अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अभिभावकहरू सदस्य रहनेछन्।

(६) व्यवस्थापन समितिको म्याद सकिनु भन्दा कम्तिमा एक महिना अगावै नयाँ व्यवस्थापन समितिको गठन बहालवाला व्यवस्थापन समितिले गरी पदभार हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन सम्बन्धमा विवाद उत्पन्न भई २ पटक सम्म प्रयास गर्दा समिति गठन हुन नसक्ने अवस्था भएमा कार्यपालिकाले उपदफा (१) तोकिएबमोजिमका सदस्यहरू मनोनित गरी मनोनित सदस्यहरूको बहुमतले अध्यक्षको चयन गर्नेछ।

(८) व्यवस्थापन समिति गठन सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिएबमोजिम हुनेछ।

(९) उपदफा (१) बमोजिम छानिएको वा मनोनित अध्यक्ष वा सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ।

तर, यसै दफाको उपदफा (२) बमोजिम अमन्त्रित बालकक्लब प्रतिनिधिको पदावधि एक वर्षको हुनेछ।

(९) विद्यालय व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष हुन सम्बन्धित तह उत्रीर्ण गरी २५ वर्ष उमेर पुरा भएको हुनु पर्नेछ,

तर, त्यस्तो योग्यता प्राप्त व्यक्ति नभएमा वा समितिमा आउन अनिच्छुक भएमा एक तह कम योग्यताको समेत राख्न सकिनेछ।

१२. सामुदायिक विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: सामुदायिक विद्यालयको विद्यालय व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ:-

(क) विद्यालय सञ्चालनको लागि प्राप्त साधन र स्रोतको परिचालन गर्ने,

(ख) विद्यालयको चल, अचल सम्पत्तिको लगत राख्ने, राख्न लगाउने र सुरक्षा गर्ने,

(ग) विद्यालयको शैक्षिक, भौतिक तथा आर्थिक तथ्याङ्क र विवरण अद्यावधिक गराई राख्ने,

- (घ) विद्यालयको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने र त्यसको जानकारी गाउँपालिकालाई दिने,
- (ङ) विद्यालयमा स्वच्छ शैक्षिक वातावरण कायम राख्न राजनैतिक, धार्मिक वा साम्प्रदायिक भावनाको आधारमा विद्यालयको वातावरण धमिल्याउन नदिने,
- (च) विद्यालयमा शिक्षक, कर्मचारी र विद्यार्थीको पोशाकको कार्यान्वयन गर्ने,
- (छ) प्रचलित कानून बमोजिम शिक्षक सेवा आयोगबाट सिफारिस भएका शिक्षकलाई हाजिर गराई काममा लगाउने तथा गाउँपालिकाबाट करारमा

व्यवस्थापन गरिएका शिक्षक र कर्मचारीको व्यवस्थापन गर्ने,

(ज) गाउँपालिकाबाट खटिएका शिक्षक तथा कर्मचारीलाई हाजिर गराई काममा लगाउने;

(झ) गाउँ शिक्षा समितिबाट तोकिएको सूचिकृत लेखापरीक्षकबाट विद्यालयको वार्षिक लेखा परीक्षण गराउने,

(ञ) लेखापरीक्षकको प्रतिवेदन अनुसार तत्काल आवश्यक कारवाही गर्ने र त्यसको प्रतिवेदन गाउँ शिक्षा समितिमा पेश गर्ने,

(ट) तोकिएबमोजिमका क्षेत्रसँग सम्बन्धित गाउँपालिका र गाउँ शिक्षा समितिले दिएको निर्देशनहरूको पालना गर्ने, गराउने,

- (ठ) विद्यालय सेवा क्षेत्रमा निरक्षरता उन्मुलन तथा आधारभूत शिक्षा सुनिश्चित गर्न पहल गर्ने,
- (ड) तोकिएबमोजिम दरवन्दीका शिक्षकलाई कामको आधारमा प्रोत्साहन र विभागीय कारवाही गर्ने,
- (ढ) विद्यालयको आन्तरिक श्रोतबाट खर्च व्यहोर्ने गरी नियुक्त वा बढुवा गरेका शिक्षकको लागि सेवा, शर्त र सुविधा तोक्ने र तोकिएबमोजिमको पारिश्रमिक तथा सुविधाको व्यवस्था गर्ने;
- (ण) विद्यालय शिक्षा एकै समयमा सञ्चालन गर्ने प्रबन्ध मिलाउने,
- (त) विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न र सामाजिक परीक्षण गराउन शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्ने,

(थ) नेपाल सरकार वा गाउँपालिकाले गरेको व्यवस्था बमोजिम तोकिएको कर्मचारीलाई तोकिएको तलब भत्ता प्रदान गर्ने,

(द) विद्यालय व्यवस्थापन समिति पदाधिकारीबाट नियमित अनुगमन गर्नु समितिको दायित्व हुनेछ,

(ध) विद्यालय भर्ना अभियान तथा अभिभावकिय शिक्षा संचालनका अगुवाई गर्ने र

(न) तोकिएबमोजिमका अन्य कार्य गर्ने ।

१३. शिक्षक अभिभावक संघः प्रत्येक विद्यालयमा तोकिएबमोजिम शिक्षक अभिभावक संघ रहनेछ ।

१४. संस्थागत विद्यालय व्यवस्थापन समितिः संस्थागत विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका

लागि प्रत्येक विद्यालयमा देहायका सदस्यहरु रहेको एक विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहनेछ:-

- (क) विद्यालयको संस्थापक वा लगानीकर्ताहरु मध्येबाट निर्वाचित व्यक्ति - अध्यक्ष
- (ख) अभिभावकहरु मध्येबाट एकजना महिला समेत पर्ने गरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिले मनोनीत गरेको दुईजना -सदस्य
- (ग) स्थानीय शिक्षा प्रेमी वा समाजसेवीहरु मध्येबाट सम्बन्धित गाउँपालिकाले मनोनीत गरेको एकजना - सदस्य
- (घ) सम्बन्धित क्षेत्रको विद्यालय निरीक्षक -सदस्य
- (ङ) सम्बन्धित विद्यालयको शिक्षकहरुले आफूहरु मध्येबाट

छानी पठाएको एकजना -
सदस्य

(च) विद्यालयको प्रधानाध्यापक -
सदस्य -सचिव

परिच्छेद ३

शिक्षक तथा कर्मचारीको दरवन्दी, सेवा शर्त, योग्यता एवम् सक्षमताको मापदण्ड

१५. शिक्षकको दरवन्दी निर्धारण: (१) गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका सामुदायिक विद्यालयहरूमा आवश्यक पर्ने शिक्षकहरूको दरवन्दी सिर्जना संघीय कानून बमोजिम हुनेछ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता देहायको अवस्थामा गाउँपालिकाले स्थानीय स्तरमा करारमा शिक्षकको व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ।

(क) स्वीकृत दरवन्दी अनुसारको पदपुर्ति नभएको अवस्थामा र

(ख) विद्यालयमा नियमित अध्ययन गर्ने विद्यार्थी संख्या, भौगोलिक अवस्था र विषयका आधारमा तोकिएबमोजिम विद्यार्थी तथा शिक्षकको अनुपात कायम नभएमा ।

(३) उपदफा (२) को खण्ड (ख) बमोजिम नियुक्ति भएका शिक्षकको सेवा सुविधा सम्बन्धी स्रोत सुनिश्चिता गाउँपालिका आफैले गर्नु पर्नेछ ।

१६. शिक्षकको सेवा शर्त, योग्यता र सक्षमता: शिक्षकको सेवा शर्त, योग्यता र सक्षमता तोकिएबमोजिम हुनेछ ।
१७. स्थायी अध्यापन अनुमति पत्र लिनु पर्ने: अध्यापन अनुमति पत्र नलिई कुनै पनि प्रकारको शिक्षक पदका लागि उम्मेदवार हुन पाउने छैन ।
१८. दरवन्दी, सेवा शर्त, योग्यता एवम् सक्षमताको मापदण्ड: विद्यालय तहको शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारी र वाल विकास शिक्षकको दरवन्दी, सेवा शर्त, योग्यता एवम् सक्षमताको मापदण्ड तोकिएबमोजिमको हुनेछ ।

परिच्छेद ४

शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारीको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा,
तालिम र कार्वाही सम्बन्धी व्यवस्था

१९. शिक्षकको नियुक्ति: (१) विद्यालयमा रिक्त दरबन्दीको गाउँपालिकाले १५ दिनको सूचना गरी विज्ञापन गर्नेछ।

(२) विद्यालयमा गाउँपालिकाको अनुदानबाट नियुक्त गरिएका रिक्त दरबन्दी तथा राहत शिक्षक पदमा अस्थायी तथा करार नियुक्तिको व्यवस्था देहायबमोजिमको छनौट समितिबाट हुनेछ:

(क) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत -
संयोजक

(ख) सम्बन्धित विद्यालय व्यवस्थापन
समितिको अध्यक्ष वा निजले
तोकेको एक जना -सदस्य

(ग) विषयगत रोष्टर छनौट समितिले
तोकेको विषय विज्ञ दुईजना -
सदस्य

(घ) गाउँपालिकाको शिक्षा अधिकृत
-सदस्य सचिव

(३) समितिले सफल उमेदवारको नियुक्तिको लागि गाउँ शिक्षा समितिमा सिफारिस गर्नेछ र सो सिफारिश अनुसार प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले करार नियुक्ति दिनेछ।

२०. प्रधानाध्यापक सम्बन्धी व्यवस्था: सामुदायिक विद्यालयमा एक प्रधानाध्यापक रहनेछ।

(२) प्रधानाध्यापकको नियुक्ति, सेवाको सर्त र सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था देहायबमोजिम हनेछ:

(क) माध्यमिक तहमा तहगत स्थायी, अस्थायी, राहत, अनुदान तथा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त शिक्षक हुनु पर्नेछ। सो नभएमा स्नातक योग्यता प्राप्त शिक्षक मध्येबाट प्रधानाध्यापकको नियुक्ति विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा गाउँ शिक्षा समितिको निर्णयमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत दिनेछ।

(ख) आधारभूत तहमा स्थायी, अस्थायी, राहत, अनुदान तथा स्नातक उपाधि प्राप्त शिक्षक हुनु पर्नेछ। सो नभएमा प्रमाण पत्र योग्यता प्राप्त शिक्षक मध्येबाट प्रधानाध्यापक नियुक्ति विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा गाउँ शिक्षा समितिको निर्णयमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले दिने छ।

(ग) नियुक्ति हुनु पूर्व पाँच बर्षे विद्यालय सुधारको कार्ययोजना विद्यालय व्यवस्थापन समिति मार्फत गाउँ शिक्षा समिति समक्ष पेस गर्नुपर्नेछ।

(घ) प्रधानाध्यापकको अवधी शुरुमा २ बर्षको हुनेछ। निजको कार्य

नतिजा हेरेर पछि अवधि थप गरिनेछ।

(ड) विद्यालयको व्यवस्थापकीय नेतृत्व तथा शैक्षिक प्राविधिक नेतृत्व गरी विद्यालयको बृहत्तर हित गर्नु प्रधानाध्यापकको कर्तव्य हुनेछ।

(च) उपदफा (२) को खण्ड (क) र (ख) बमोजिमको योग्यता पुगेको प्रधानाध्यापकको नियुक्ति गर्दा शिक्षा अधिकृतको सिफारिस शिक्षा विभागमा अनिवार्य रूपमा पेश हुनु पर्नेछ।

(छ) निजले पेश गरेको कार्ययोजना बमोजिम कार्य गरेको नपाईएमा गाउँ शिक्षा समितिले प्राधानाध्यापक पदबाट हटाउन सक्नेछ,

तर, एक पटक स्पष्टीकरणको मौका दिइनेछ।

२१. शिक्षकको सरुवा: (१) सरुवाको लागि गाउँपालिका भित्रका कार्यरत शिक्षकलाई गाउँ शिक्षा समितिले आवश्यकता अनुसार रिक्त दरबन्दीमा वा अन्य विद्यालयमा सरुवा गर्न सक्नेछ।

(२) सरुवा हुन आवेदन दिने दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकलाई गाउँपालिका भित्र निज कार्यरत विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सहमतिमा गाउँपालिकाले सरुवाको लागि सहमति दिन सक्नेछ।

(३) गाउँ शिक्षा समितिको सिफारिसमा गाउँपालिका भित्र समान तहको स्थायी, अस्थायी तथा राहत शिक्षक सरुवा गर्न सक्नेछ।

तर, दरबन्दी र राहत बीच सरुवा भएको अवस्थामा दरबन्दी वा राहत कोटा हालकै साविक विद्यालयमै रहनेछ र शिक्षकको पदमा वा सेवामा कुनै आँच आउन दिइने छैन।

(४) विशेष अवस्थामा बाहेक शिक्षकको सरुवा शैक्षिक सत्रको सुरु वा अन्त्यमा मात्र गरिनेछ।

२२. दरवन्दी मिलान: (१) तोकिएको मापदण्डको आधारमा बढी दरवन्दी भएको विद्यालयबाट कम दरवन्दी भएको विद्यालयमा गाउँ शिक्षा समितिले तोकिएको प्रक्रिया पूरा गरी मिलान गर्नु पर्नेछ।

२३. शिक्षकको बढुवा सम्बन्धी व्यवस्था: (१) हाल स्थायी रूपमा सेवारत शिक्षकको बढुवा सम्बन्धी व्यवस्था नेपाल सरकारबाट लागु भएको कानून बमोजिम हुनेछ।

(२) स्थानीय तहबाट नियुक्ति पाएका शिक्षकहरूको सेवा सर्त तथा बढुवा सम्बन्धी व्यवस्था गाउँ शिक्षा समितिको सिफारिशमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले गर्नेछ।

२४. तालिम तथा क्षमता विकास सम्बन्धी व्यवस्था: शिक्षकलाई नेपाल सरकारको नीति तथा स्थानीय तहबाट निर्धारित तालिम नीति अनुसार तालिम तथा क्षमता विकासको अवसर हुनेछ।

२५. शिक्षकलाई अन्य काममा लगाउन नहुने व्यवस्था: (१) सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकलाई शिक्षा प्रदान

गर्ने वा विद्यालय प्रशासन सम्बन्धी काममा बाहेक अन्य काममा लगाउन हुँदैन।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विद्यालयको पठन पाठनमा बाधा नपर्ने गरी राष्ट्रिय जनगणना, निर्वाचन सम्बन्धी काम, दैवी प्रकोप उद्धार वा नेपाल सरकार र गाउँपालिकाले तोकेको अन्य कुनै काममा खटाउन सकिनेछ।

२६. कारवाही तथा पदमुक्त गर्न सक्ने व्यवस्था: (१) देहायको अवस्थामा शिक्षक तथा कर्मचारीलाई नसियत गर्न सकिनेछ।

(क) विना कारण जानकारी नदिई लगातार वा पटक पटक गरी महिनामा पन्ध्र दिन कार्यालयमा अनुपस्थित भएमा,

(ख) कार्यालय प्रमुखको मातहतमा नरहेमा,

(ग) काम काज प्रति उत्तरदायी नभएमा,

- (घ) आफ्नो पदिय जिम्मेवारी पुरा नगरेमा,
- (ङ) सेवा ग्राहीको गुनासो प्रति वेवास्ता गरेमा र
- (च) शिक्षक कर्मचारी सम्बन्धी बनेका ऐन कानून तथा आचारसंहिता बमोजिम काम नगरी ऐन कानून विपरित काम गरेमा ।

(२) गाउँपालिकाबाट नियुक्ति प्राप्त गरेका शिक्षकहरूलाई देहायको अवस्थामा पदमुक्त गरिनेछ भने नेपाल सरकारको स्वीकृत दरबन्दी अन्तर्गत स्थायी शिक्षकको हकमा पद मुक्तका लागि सम्बन्धित निकायमा उपलब्ध प्रमाणहरू संलग्न राखि पद मुक्तका लागि सिफारिस गरिनेछ;

- (क) कार्यालय प्रमुखकोले कानून बमोजिम दिएको निर्देशन पालना नगरेमा,

- (ख) कार्यालय सम्बन्धी गोप्य राख्नु पर्ने कागजात कुनै प्रेस सम्बन्धित अधिकारी अनुमति बिना कुनै व्यक्ति, गैर सरकारी संघ संस्थालाई दिएको प्रमाणित भएमा,
- (ग) कार्यालयमा मदिरा सेवन गरि उपस्थित भएमा,
- (घ) विना सुचना १५ दिन सम्म कार्यालयमा उपस्थित नभएमा,
- (ङ) सुधार गर्नका लागि बारम्बार लिखित चेतावनि दिदा पनि सुधार नगरी सार्वजनीक सेवा प्रवाहमा असर पर्ने देखिएमा,
- (च) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोग कुनै अदालतबाट प्रमाणित भएमा,
- (छ) करार कर्मचारीको हकमा करार सम्झौतामा उल्लेख

भएका सर्तहरूमा बारम्बार
उल्लङ्घन गरेमा,

(ज) सेवाग्राहीको गुनासो बारम्बार
वेवास्ता गरेको जनगुनासो आई
सो प्रमाणित भएमा र

(झ) बारम्बार लिखित जवाफ तथा
स्पष्टीकरण माग्दा त्यसको
वेवास्ता गरेमा।

(३) माथी जेसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि
नसियत तथा पद मुक्त गर्नु अगाडी मौखिक तथा
लिखित सफाइ तथा स्पष्टीकरणको मौकाबाट बञ्चित
गरिने छैन।

२७. अदालतको आदेशबाट पुनः बहाली हुन सक्ने: (१)

दफा २६ मा उल्लेख भएका कुनै वा केही आरोपमा
सजाय भई नोकरीबाट हटाइएको वा बर्खास्त भएको
शिक्षक/कर्मचारी अदालतको आदेश वा फैसला
बमोजिम नोकरीमा पुनः बहाली हुन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पुनः बहाली
भएको शिक्षकले नोकरीबाट हटेदेखि पुनःबहाली भएको

मिति सम्मको पूरा तलब, भत्ता र तलब वृद्धि पाउने भए सो समेत पाउनेछ।

२८. तलब भत्ता नपाउने र सेवा अवधि गणना नहुने: दफा २७ मा उल्लेखित अवस्थामा वा नियमानुसार विदा स्वीकृत गराइ बसेको अवस्थामा बाहेक विद्यालयमा अनुपस्थित रहेका शिक्षकले सो अवधिको तलब, भत्ता पाउने छैनन् र त्यस्तो अवधि निजको सेवामा समेत गणना हुने छैन।

२९. स्थायी आवासीय अनुमति लिन नहुने: सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक वा कर्मचारीहरूले कुनै पनि देशको स्थायी आवासीय अनुमति लिन वा त्यस्तो अनुमति प्राप्त गर्नको लागि आवेदन दिन हुँदैन। स्थायी आवासीय अनुमति लिएका तथा लिन आवेदन दिने शिक्षक वा कर्मचारीहरूलाई तोकिएबमोजिम दण्ड तथा सजाय हुनेछ।

परिच्छेद ५

सामुदायिक विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार निर्माण, मर्मत सम्भार, संचालन र व्यवस्थापन

३०. विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधारको मापदण्ड निर्धारण: (१) विद्यालयमा विद्यार्थी संख्या अनुसार कक्षाकोठा, खेल मैदान कम्पाउण्ड, घेराबार, बालमैत्री बसाई व्यवस्था, वातावरण मैत्री हाता, करेशावारी, फूलबारी, स्वच्छ पिउने पानी, छात्र छात्राका लागि अलग अलग शौचालय, सिकाई मैत्री वातावरण हुनुपर्नेछ।

(२) विद्यालयमा प्राथमिक उपचार, नियमित स्वास्थ्य परीक्षण, छात्राहरूलाई सेनिटरी प्याड जस्ता न्यूनतम् सुविधा उपलब्ध हुनुपर्नेछ।

(३) विद्यालयको स्तर अनुसार भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधारको मापदण्ड तोकिएबमोजिम हुनेछ।

३१. विद्यालयको सम्पत्ति: (१) सामुदायिक विद्यालयको हकभोगमा रहेको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ। यस ऐन बमोजिम अनुमति वा स्वीकृति रद्द गरिएको वा कुनै विद्यालयमा गाभिएको सामुदायिक विद्यालयको सम्पत्ति जुन विद्यालयमा गाभिएको हो उसैको हुनेछ। सो विद्यालयको काममा प्रयोगमा नआउने भएमा प्रचलित कानूनबमोजिम बेचबिखन गरी

प्राप्त भएको रकम सम्बन्धित गाउँपालिका शिक्षा कोषमा जम्मा गर्नेछ।

(२) शैक्षिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही विद्यालयको नाममा रहने छ। कुनै विद्यालय सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गरिएकोमा त्यस्तो विद्यालयको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ र त्यस्तो सम्पत्तिको स्वरूप परिवर्तन गर्न पाइने छैन।

(३) कम्पनी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थागत विद्यालयको सम्पत्ति सोही कम्पनीको नाममा रहनेछ।

(४) संस्थागत विद्यालयले कुनै व्यक्ति वा संघ संस्थासँग दान दातव्यको रूपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि गाउँपालिकाको अनुमति लिनु पर्नेछ।

तर, विदेशी व्यक्ति वा संघ संस्थाबाट त्यसरी चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ।

(५) नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा प्राप्त गरेको चल अचल सम्पत्ति नेपाल सरकारको स्वीकृति बिना बेचबिखन गर्न पाइने छैन।

३२. सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको स्वामित्व, सम्पत्तिको अभिलेख, संरक्षण र व्यवस्थापन: (१) सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको स्वामित्व सो विद्यालयकै नाममा रहने छ। सो विद्यालय वन्द, खारेज वा अन्यत्र गाभिई विद्यालयको काममा प्रयोग नहुने भएमा गाउँपालिकाले कानून बमोजिम भोग चलन गर्न सक्नेछ।

(२) विद्यालयको सम्पत्तिको अभिलेख दुरुस्त राख्ने, संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्ने दायित्व सो विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको रहने छ।

(३) सामुदायिक विद्यालयको जग्गाको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने कर्तव्य गाउँपालिका र नेपाल सरकारको रहनेछ।

३३. विद्यालयको पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक: (१) विद्यालयले नेपाल सरकारले तोकेको न्यूनतम मापदण्ड अनुरूप सिकाइ उपलब्धी हासिल हुने गरी अध्ययन अध्यापन गराउनु पर्नेछ। विद्यालयले नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड भित्र रही स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक लागू गर्नु पर्नेछ।

(२) आफ्ना क्षेत्र भित्रका विद्यालयलाई आवश्यक पर्ने पाठ्यपुस्तकहरुको संख्या सम्बन्धित विद्यालयले तोकिएको समय सीमा भित्र गाउँ शिक्षा समितिमा माग गर्नुपर्नेछ।

(३) गाउँ शिक्षा समितिले शैक्षिक सत्र शुरु हुनु अगावै सम्बन्धित निकायहरुमा समन्वय गरी पाठ्यपुस्तक वितरण गर्नेछ।

(४) आधारभूततह सम्मको शिक्षाका लागि स्थानीय आवश्यकतामा आधारित बढीमा १०० पूर्णाङ्क वा ४ क्रेडिट आवर बराबरको स्थानीय थप विषयको स्थानीय पाठ्यक्रम प्रयोगमा ल्याउन सक्नेछ।

(५) विद्यालयमा बहु पाठ्यपुस्तक लागु हुनेछन्।

(६) शैक्षिक स्तरको न्यूनतम मापदण्ड तोकिएको शिक्षक विद्यार्थी सहकार्यमा आधारित पाठ्यसामग्री, थप स्व-अध्ययन सामग्री, पुस्तकालय, मनोविमर्श, अभिभावक शिक्षाको प्रवन्ध हुनुपर्नेछ।

३४. अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलापको सञ्चालन: (१)
विद्यालयले पाठ्यक्रममा आधारित सिकाइमा सहजता

ल्याउन अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सक्नेछ

(२) विद्यालयले बालकलव, तथा वातावरण मैत्री कलवहरु गठन, परियोजना कार्य, अध्ययन भ्रमण, वनभोज कार्यक्रम, पोषण शिक्षा, खेलकुद प्रतियोगिता, साहित्यिक तथा बहु प्रतिभामूखी क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्न सक्नेछ।

(३) गाउँपालिका अन्तर्गतका युवा तथा विद्यार्थीहरुको खेलकुद सम्बन्धी क्षमता विकास, प्रतियोगिता संचालन तथा समग्र खेलकुद विकासका लागि पालिका स्तरीय समिति गठन तथा परिचालन गर्न सकिनेछ र यसका लागि गाउँपालिकाले छुट्टै कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्नेछ।

परिच्छेद ६

परीक्षा सञ्चालन तथा गुणस्तर मापन

३५. आधारभूत तह कक्षा ८ को अन्त्यमा हुने परीक्षाको सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) आधारभूत शिक्षाको कक्षा ८ को अन्तिम परीक्षा गाउँपालिका स्तरीय हुनेछ।

(२) उपदफा १ बमोजिमको परीक्षा सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्य गर्न देहाय बमोजिमको एक परीक्षा समिति गठन गरिनेछ।

(क) शिक्षा अधिकृत -संयोजक

(ख) आधारभुत तथा माध्यमिक तहको प्रधानाध्यापकहरु मध्येबाट गाउँपालिका शिक्षा समितिका अध्यक्षले तोकेको दुईजना -सदस्य

(ग) संयोजकले तोकेको कर्मचारी - सदस्य सचिव

(३) उपदफा (२) बमोजिम गठन भएको परीक्षा समितिको कार्यविधि तोकिएबमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद ७

गाउँ शिक्षा कोष

३६. गाउँ शिक्षा विकास कोष:- (१) सामुदायिक विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासमा सहयोग पुर्याउनु तथा त्यस्ता विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि

गर्नको लागि गाउँपालिका स्तरमा एक गाउँ शिक्षा विकास कोष रहनेछ। जसमा देहायका रकमहरू रहनेछन्:

- (क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (ख) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (ग) गाउँपालिकाबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (घ) गाउँपालिकामा स्थापित शैक्षिक विकास कोषको रकम,
- (ङ) संस्थागत विद्यालयबाट प्राप्त विद्यालयको वार्षिक कुल आम्दानी मध्ये तोकिएबमोजिमको रकम,
- (च) दान, दातव्य, पुरस्कार र चन्दाबाट प्राप्त रकम,

- (छ) सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाबाट प्राप्त रकम,
- (ज) दातृ निकायबाट प्राप्त रकम
- (झ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम।

३७. कोष सञ्चालन:- यो कोषको संचालन गाउँ शिक्षा समितिको निर्णय अनुसार गरिनेछ।

३८. विद्यालय कोष: (१) प्रत्येक विद्यालयमा एउटा विद्यालय कोष हुनेछ, जसमा देहाय बमोजिमका स्रोतबाट प्राप्त रकम सो कोषमा दाखिला हुनेछ:-

- (क) नेपाल सरकार, प्रादेशिक सरकार र गाउँपालिकाबाट प्राप्त अनुदान,
- (ख) गाउँपालिकको शिक्षा कोषबाट प्राप्त अनुदान,
- (ग) शुल्क तथा सहयोगबाट प्राप्त रकम,
- (घ) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त रकम र

(ड) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको सञ्चालन र लेखापरीक्षण तथा सामाजिक लेखापरीक्षण तोकिएबमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद ८

दण्ड जरिवाना सम्बन्धी व्यवस्था

३९. दण्ड सजाय: (१) गाउँपालिकाले गाउँपालिका भित्र विद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षक, कर्मचारीहरूले गरेको कसुर हेरी तोकिएबमोजिम प्रक्रिया अवलम्बन गरी दण्ड सजाय गर्नेछ।

(२) कसैले विद्यालयको सम्पत्ति हिनामिना वा नोक्सान गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई मुद्दा हेर्ने अधिकारी वा न्यायिक समितिले बिगो असुल गरी बिगो बमोजिम जरिवाना गर्न सक्नेछ।

(३) कसैले देहायका कार्य गरेमा, गर्न लगएमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुर्याएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कसूरको मात्रा हेरी कानूनले तोके बमोजिम सजाय हुनेछ:-

- (क) प्रश्नपत्रको गोपनीयता भङ्ग गरेमा,
- (ख) उत्तर पुस्तिका परीक्षण गर्दा लापरबाही वा गैर जिम्मेवारपूर्ण कार्य गरेमा,
- (ग) परीक्षा केन्द्रमा सम्बन्धित पदाधिकारीको स्वीकृति बेगर प्रवेश गर्न प्रयत्न गरेमा वा प्रवेश गरेमा वा परीक्षा केन्द्र नियन्त्रणमा लिई अमर्यादित कार्य गरेमा,
- (घ) परीक्षाफल प्रकाशनमा अनियमितता गरेमा,
- (ङ) अरूको तर्फबाट परीक्षा दिएमा,
- (च) परीक्षाको मर्यादा भङ्ग हुने अन्य कुनै कार्य गरेमा।
- (छ) विद्यार्थी भर्ना गर्दा दान, उपहार वा कुनै रकम लिएमा,

- (ज) अनुमति नलिई कुनै शैक्षिक कार्यक्रम, शैक्षिक परामर्श सेवा, ब्रिज कोर्स, भाषा शिक्षण कक्षा तथा पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन गरेमा ।
- (झ) कानून विपरीतको अन्य कार्य गरेमा ।
- (ञ) कानून बमोजिमको कसूरको सम्बन्धमा विद्यालयको कुनै शिक्षक वा कर्मचारी उपर फौजदारी अभियोगमा प्रहरी हिरासत वा मुद्दा हेर्ने अधिकारी वा जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर भएमा त्यस्तो शिक्षक वा कर्मचारी त्यसरी मुद्दा दायर भएको मितिदेखि मुद्दाको टुङ्गो नलागेसम्म निलम्बन हुनेछ । सो शिक्षक वा कर्मचारी अदालतबाट कसूरदार

ठहरिएमा निजलाई यस ऐन
बमोजिम विभागीय सजाय
गरिनेछ।

४०. पुनरावेदन: तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ।

परिच्छेद ९

बिबिध

४१. जगेडा शिक्षकको व्यवस्था: गाउँपालिकाले तोकिएबमोजिम जगेडा शिक्षकको व्यवस्था गरी तोकिएको आधारमा विद्यालयको पठन पाठन र शिक्षा सम्बन्धी कार्य गराउनेछ।
४२. बिवरण बुझाउनु पर्ने: गाउँपालिका भित्र सञ्चालित संस्थागत विद्यालयहरूले गाउँपालिकामा तोकिएबमोजिम प्रगति बिवरण बुझाउनु पर्नेछ।
४३. विद्यालय संचालन कार्यबिधी सम्बन्धी ब्यवस्था: (१) यो ऐन र प्रचलित कानूनको अधीनमा रही प्रत्येक सामुदायिक विद्यालयले विद्यालयको लक्ष्य, मूल्य मान्यता, सञ्चालन प्रक्रिया लगायतका अन्य सान्दर्भिक

विषय वस्तु समावेश गरी एक विद्यालय संचालन कार्यविधी बनाई अभिभावक भेलाबाट पारित गराई लागु गर्नु पर्नेछ।

(२) अभिभावक भेलाले सो कार्यविधि आवश्यकता अनुसार संसोधन गर्न सक्नेछ।

(३) कार्यविधि अनुसार विद्यालय सञ्चालन गर्नु व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक लगायत अन्य सबैको कर्तव्य हुनेछ।

(४) विद्यालय संचालन कार्यविधीको प्रतिलिपि पारित भएको मितिबाट ७ दिन भित्र व्यवस्थापन समितिले गाउँपालिका कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ।

(५) विद्यालयको कार्यविधि सार्वजनिक दस्तावेज हुनेछ र सो जो कोहीले पनि हेर्न पाउनु पर्नेछ।

४४. गाउँपालिकाले निर्देशन दिन सक्ने: (१) गाउँपालिकाले तोकिएको क्षेत्रसँग सम्बन्धित आवश्यक निर्देशनहरू विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई दिन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिइएको निर्देशनको पालना गर्नु विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कर्तव्य हुनेछ।

४५. शिक्षा परामर्श सभा गठन गर्न सक्ने: गाउँ कार्यपालिकाले आवश्यक ठानेमा समग्र शिक्षाको स्थिति पहिचान गरी शैक्षिक उन्नयनका लागि आवश्यक परामर्श दिन एक सर्वपक्षीय वृहत शिक्षा परामर्श सभा गठन गर्न सक्नेछ।

४६. ट्यूसन तथा कोचिङ्ग कक्षा सम्बन्धी व्यवस्था: कुनै पनि विद्यालय वा विद्यालय बाहिर ट्यूसन, कोचिङ्ग कक्षा संचालन गर्न तोकिएबमोजिमको शर्तहरू पुरा गरी गाउँपालिकाको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ।

४७. संक्रमणकालीन व्यवस्था: (१) यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआउँदा सम्म गाउँ कार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ।

(२) यो ऐन जारी भए पछि विद्यालयमा रिक्त रहेको दरबन्दीमा विज्ञापनको अनुमति गाउँ कार्यपालिकाले दिन सक्नेछ।

४८. नियम बनाउने अधिकार: यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिकाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ।
४९. आचारसंहिता बनाउने: गाउँपालिकाले शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक र विद्यालयको तोकिएबमोजिमको आचारसंहिता लागु गर्नेछ।
५०. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार: यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अड्काउ परेमा गाउँपालिकाले त्यस्तो बाधा अड्काउ हटाउन आदेश जारी गर्न सक्नेछ र त्यस्तो आदेश यसै ऐन सरह मानिनेछ।
- तर, यस्तो आदेश गाउँ कार्यपालिकाले ६ महिना भित्रमा अनुमोदन नगरेमा स्वत निष्कृत हुनेछ।
५१. खारेजी तथा बचाउ: (१) यस गाउँपालिकाको विद्यालय शिक्षा सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा नियमन कार्यविधि २०७८ र शिक्षा नियमावली २०७८ लाई खारेज गरिएको छ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लेखित विद्यालय शिक्षा सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा नियमन कार्यविधि

खण्ड ८) संख्या १० ढकारी राजपत्र, भाग १ मिति: २०८१।०३।१९

२०७८ र शिक्षा नियमावली २०७८ बमोजिम भए
गरेका काम कारवाही यसै ऐन बमोजिम भए गरेको
मानिनेछ।

आज्ञाले

लक्ष्मण साह

नि. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत